

مقایسه تطبیقی روند اجرای مناقصات رویکرد ساخت- بهره برداری-انتقال (BOT) در ایران با کشورهای دیگر

بهمن سلامی

دکتری عمران، مدیریت ساخت، گروه عمران، فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران.

چکیده

با توجه به محدودیت منابع عمومی، دولت برای گسترش تاسیسات زیربنایی خود می بایست بخش خصوصی داخلی و خارجی را به سرمایه گذاری در پروژه های زیربنایی کشور تشویق نماید و با این هدف یکی از روشهای مناسب مشارکت بخش خصوصی، استفاده از روش BOT برای گسترش طرحهای زیربنایی است. در این مقاله با مقایسه تطبیقی روند اجرای مناقصات BOT در کشور ما با چند کشور آسیایی سعی شده است که الگوی مناسبی برای این مناقصات ارائه گردد. پس از تحلیل نتایج این تحقیق چهار عامل شامل: فعالیتهای نیازمند ارزیابی، صدور مجوز سرمایه گذاری، سازمان متولی ارزیابی، و مدت زمان مورد نیاز هر فعالیت به عنوان عوامل موثر در روند انجام مناقصات BOT شناسایی گردید.

واژه های کلیدی: BOT، مناقصه، زیربناها، ایران

۱- مقدمه

کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران برای افزایش رشد اقتصادی بالا و دست یابی به رفاه عمومی، نیازمند توسعه زیربنای خود می باشند. با این وجود موانعی از قبیل: بودجه عمومی ناکافی، نداشتن فن آوری پیشرفته و فشار بدهی های خارجی در این راه وجود دارد که برای غلبه بر این موانع می بایست بخش های خصوصی داخلی و خارجی را به سرمایه گذاری در پروژه های زیربنایی و خدمات عمومی تشویق نمود. روش BOT یک راه حل مناسب برای توسعه زیرساختها با سرمایه بخش خصوصی است که روز به روز بر محبوبیت آن افزوده می شود.

کشور ما در مراحل اولیه انجام پروژه های BOT می باشد و بیشتر پروژه های اجرا شده و یا در دست اجرا مربوط به پروژه های نیروگاهی است و در سایر طرحهای زیربنایی شامل: ساخت بزرگراهها، پلها، تونلها، سیستمهای انتقال آب، مخابرات، بنادر و خطوط ریلی هنوز موفقیتی در زمینه اجرای این پروژه ها به روش BOT حاصل نگردیده است. به همین منظور می بایست بر روی ایجاد بستر مناسب اقتصادی، سیاسی، حقوقی و مدیریتی در کشور برای جلب مشارکت بخش خصوصی داخلی و خارجی به روش BOT کار شود و در خصوص مسائل مختلف این نوع قراردادها تحقیقات همه جانبه ای صورت گیرد. یکی از مواردی که در این میان حائز اهمیت است نحوه اجرای مناقصات BOT است که می بایست از جهات گوناگون مورد بررسی قرار گیرد و با توجه به اجرای مناقصات در دیگر کشورها و نیز ساختار حکومتی کشور ما یک شیوه مناسب اجرای مناقصات BOT طراحی گردد.

۲- روند اجرای مناقصات BOT

۲-۱- هنگ کنگ

در کشور هنگ کنگ برای پروژه های حمل و نقل دولت یک کمیته ارزیابی مناقصه تشکیل داده است که تحت رهبری وزیر حمل و نقل اداره می شود و شامل سه هیئت مالی و عمومی، مهندسی و بهره برداری و حمل و نقل می باشد [۱]. اعضا هر هیئت از شعبات سیاسی و ادارات دولتی مرتبط تشکیل می شوند که بوسیله مشاوران شایسته حقوقی، فنی و مالی حمایت می شوند. و ارزیابی هر دو جنبه مالی و فنی را پوشش می دهد. هر هیئت مسئول اظهار نظر درباره نظر کارشناسی ارائه شده و ارزیابی آن است که آیا پیشنهاد ارائه شده از سوی شرکت کننده می تواند خواسته های دولت را تامین نماید یا خیر.

۲-۲- چین

در کشور چین فرآیند اجرای مناقصات BOT بدین گونه است که نخست می بایست مرحله شناسایی پروژه توسط کمیسیون برنامه ریزی محلی (LPC) و اداره صنایع محلی (LIB) انجام شود به محض رسیدگی مقدماتی توسط کارشناسان صنعتی، مطالعات امکان سنجی می بایست به مجلس ایالتی در صورت نیاز (SDPC) به منظور بررسی و تصویب ارائه گردد [۲]. هنگامی که مطالعات امکان سنجی اولیه تصویب گردید، حکومت محلی باید شرایط صلاحیت اولیه شرکت کنندگان و اسناد مناقصه برای انتخاب سرمایه گذاران خارجی از طریق برگزاری مناقصه آزاد را فراهم نماید. یک کمیسیون ارزیابی مناقصه که از طریق SDPC هدایت می شود و شامل مسئولین صنعتی، مؤسسه دولتی محلی و مشاورین فنی، اقتصادی و حقوقی می باشند مسئولیت بررسی پیش صلاحیت شرکت کنندگان مناقصه، ارزیابی پیشنهادات واصله و عقد قرارداد را بر عهده دارند. برنده مناقصه در این مرحله از وزارت بازرگانی خارجی و همکاری اقتصادی (MOFTEC) برای تصویب بندهایی به منظور ثبت شرکت پروژه و اخذ تاییدیه از دستگاه تجاری و صنعتی ایالتی (SAIC) درخواست می نماید. آخرین مرحله شامل تصویب موافقت نامه امتیاز توسط SDPC می باشد. پس از آن موافقت نامه بطور رسمی فیما بین شرکت پروژه و مسئولین دولتی امضا می شود و از تاریخ امضا، قرارداد عملیاتی می شود.

۲-۳-فیلیپین

در خصوص نحوه اجرای مناقصات در کشور فیلیپین موارد ذیل حائز اهمیت است: ۱- سازمانهای دولتی مسئول شناسایی و اولویت بندی پروژه های BOT در کشور می باشد. ۲- تمام پروژه ها توسط کمیته هماهنگی سرمایه گذاری (ICC) پیشنهاد می - شوند و بوسیله متصدیان اقتصاد و توسعه ملی (NEDA) اداره می شوند. ۳- ICC باید پیش نویس قراردادهای تمام پروژه های بزرگ را تصویب نماید [۳]. (پروژه های با حجم سرمایه گذاری بیش از ۷/۵ میلیون دلار آمریکا).

۲-۴-پاکستان

فرآیند اجرای مناقصات BOT در کشور پاکستان بدین گونه است که پروژه بوسیله وزارتخانه مرتبط شناسایی خواهد شد، که مسئولیت پیدا کردن ناحیه مناسبی که پروژه BOT می تواند بهره و فایده بیشتری نسبت به مناطق دیگر عاید کشور نماید دارد [۴]. هیئت سرمایه گذاری پاکستان (BOI)، مسئولیت حمایت، پیشبرد و هماهنگی برای خدمت به وزارتخانه های مرتبط بر اساس نظارت جامع وزارت مالی را بر عهده دارد. اما مسئولیت نهایی انتخاب و تصویب بر عهده وزارتخانه مرتبط و هیئت دولت خواهد بود. غربالگری اولیه باید توسط وزارت مالی و برنامه ریزی انجام شود و وزارتخانه مرتبط به هیئت دولت لایحه ای را معرفی می نماید شامل پیشنهاد رسمی پروژه و درخواست تصویب آن توسط هیئت دولت. تصویب رسمی بوسیله هیئت دولت انجام خواهد شد و هیئت دولت همچنین کمیته تدارکاتی انتصابی هیئت دولت (CASC) را تشکیل می دهد. تعدادی از اعضا CASC شامل رئیس خزانه داری، وزیر وزارتخانه های مرتبط و رئیس BOI. کمیته پروژه بوسیله CASC تعیین خواهد شد، اعضای رسمی کمیته پروژه ممکن است شامل نمایندگان دستگاه های ذیل باشند: ۱- وزارتخانه ذینفع ۲- وزارت مالی ۳- وزارت برنامه ریزی ۴- هیئت سرمایه گذاری پاکستان (BOI) ۵- مؤسسات ایالتی مرتبط ۶- مسئولین محیط زیست و غیره. کمیته پروژه عمدتاً مسئول تشویق شرکتها جهت ارائه پیشنهاد و ارسال مدارک برای CASC جهت تصویب می باشد.

۲-۵-ایران

با توجه به مطالعات به عمل آمده، فقط یک مناقصه BOT بر اساس مناقصه رقابتی بین المللی در ایران برگزار شده است که آن هم مناقصه نیروگاه پره سر گیلان می باشد و دیگر مناقصات اکثراً بصورت مذاکره با یک سرمایه گذار انجام شده است که در عرف بین الملل نمی توان نام مناقصه را بر روی آن نهاد [۵].

روند اجرای مناقصه نیروگاه پره سر، بدین صورت آغاز گردید که: در پاییز سال ۷۸ اسناد مناقصه آماده گردید و در روزنامه های داخلی و دو نشریه خارجی با درج آگهی عمومی از سرمایه گذاران دعوت به عمل آمد. در این مرحله بیش از ۴۰ شرکت خارجی و ۳۰ شرکت ایرانی فرم های ارزیابی را دریافت نمودند و نهایتاً ۶ شرکت خارجی (یک شرکت عربستانی، ۲ شرکت ایتالیایی، یک شرکت سوئیسی، یک شرکت بلژیکی و یک شرکت چینی) و یک شرکت ایرانی فرمها را تکمیل و به مناقصه گذاران تحویل نمودند. در اردیبهشت ماه ۷۹ کمیسیون تشخیص صلاحیت در ارتباط با فروش اسناد مناقصه تشکیل و پس از تایید کمیسیون از آن ۷ شرکت برای دریافت اسناد مناقصه دعوت به عمل آمد. تاریخ بازگشایی پاکتها، اول مردادماه ۷۹ در نظر گرفته شده بود که بعداً به پیشنهاد شرکت کنندگان این مدت برای دو ماه دیگر تمدید و نهایتاً در تاریخ ۷۹/۷/۲ کمیسیون مناقصه با حضور نمایندگان پیشنهاددهندگان تشکیل گردید و از میان ۷ شرکت فوق الذکر تنها دو شرکت (یک شرکت خارجی و یک شرکت ایرانی) پیشنهادات خود را ارائه نمودند. مشاور طرح مأمور گردید که حداکثر تا آخر مهرماه ۷۹ ارزیابی مقدماتی خود از پیشنهادات واصله را به دستگاه اجرایی (سازمان توسعه برق ایران) تحویل نماید. در نهایت در تاریخ ۷۹/۱۱/۳۰ کمیسیون مناقصه مجدداً تشکیل و کنسرسیوم اول (مپنا بین الملل، سوندل ایتالیا، دی اس دی آلمان) به عنوان برنده مناقصه انتخاب گردیدند و در مرداد ماه سال ۸۰ موافقت نامه تبدیل انرژی با شرکت پره سر (متشکل از شرکت های: مپنا بین المللی دی، سوندل ایتالیا و دی اس دی آلمان) به امضا رسید.

۳- روش تحقیق

پژوهش حاضر درصدد بررسی روند اجرای مناقصات قراردادهای ساخت، بهره برداری، انتقال (BOT) در ایران و مقایسه آن با قراردادهای مشابه در دیگر کشورهای آسیایی میباشد. در این تحقیق از دو روش تحقیق استفاده شده است. ابتدا برای تعیین ملاکهای مقایسه از روش تحقیق توصیفی- پیمایشی استفاده گردیده است، زیرا روش پیمایشی به منظور داده ها یا اطلاعاتی استفاده می شود که از طریق آنها می توان روابط بین متغیرها را مورد بحث و بررسی قرار داد. از آنجا که در این پژوهش به چگونگی توصیف فرآیند اجرای مناقصات BOT در پروژه های زیربنایی پرداخته می شود، این روش مناسب شناخته شد. و در مرحله بعد برای مقایسه ملاکهای به دست آمده، از روش مقایسه-تطبیقی استفاده شده است. روش مقایسه-تطبیقی ابزاری است که از طریق شناخت شباهت ها و تفاوت های دو پدیده یا دو نظریه به شناخت عمیق تر و حل مسئله معین می پردازد.

۴- جامعه آماری

بر اساس دو روش تحقیق فوق الذکر جامعه آماری نیز به دو بخش تقسیم می شود ابتدا در مورد ملاکهای ارزیابی جامعه آماری ما عبارتست از: مجموعه اعضای حقیقی یا حقوقی که نتایج پژوهش به آنان انتقال داده می شود. با توجه به اینکه این پژوهش در مورد قراردادهای BOT در ایران می باشد و با در نظر گرفتن این موضوع که تعداد پروژه های BOT اجرا شده در کشور اندک می باشند، از این رو تعداد کارفرمایان (سرمایه پذیران)، مشاورین و سرمایه گذاران مرتبط با این موضوع که می توانند در جامعه آماری این پژوهش قرار گیرند نیز اندک است. لذا با بررسی های بعمل آمده از وزارتخانه ها و سازمانهای مختلف این نتیجه حاصل گردید که فقط وزارت نیرو در خصوص ساخت برخی از نیروگاهها از روش BOT استفاده نموده است و سازمان توسعه برق ایران به عنوان نماینده این وزارتخانه با تشکیل واحد مدیریت طرحهای BOT نیروگاهی مبادرت به اجرای قراردادهای BOT به کمک برخی از مهندسين مشاور نموده است. بنابراین جامعه آماری در این مرحله متشکل از سازمان توسعه برق ایران، تعدادی از مهندسين مشاور مرتبط و شرکت مپنا اینترنشنال به عنوان تنها سرمایه گذار می باشند. در خصوص مقایسه تطبیقی جامعه آماری کلیه مستندات است که از طریق مطالعات کتابخانه ای در سطح منابع دانشگاهی و سازمانهای مرتبط و مقالات علمی داخلی و خارجی بدست آمده است.

۵- روش نمونه گیری و حجم نمونه

با توجه به اینکه در این تحقیق می بایست نظر خبرگان و دست اندرکاران پروژه های BOT در کشور دریافت و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد به همین منظور از روش نمونه گیری قضاوتی استفاده گردیده است. روش نمونه گیری قضاوتی بر اساس تعیین گروه یا گروه هایی است که دارای ویژگیهایی هستند که به بهبود روند مطالعات ما کمک می نماید و روشهایی که به منظور تعیین و تعریف گروهها بکار می روند، مشخص کننده معنا و کاربرد نتایج بدست آمده خواهند بود. با در نظر گرفتن این موضوع که تأمین مالی پروژه ها به روش BOT در ایران نوپا است و پروژه های محدودی در این زمینه اجرا گردیده است، لذا یافتن کارشناسانی که در این حوزه دارای تجربه علمی و عملی باشند بسیار مشکل است و به تبع آن، حجم نمونه مورد نیاز نیز کاهش می یابد. از این رو با مطالعات میدانی صورت گرفته، این نتیجه بدست آمد که تنها سازمان دولتی درگیر با این مسئله در حال حاضر سازمان توسعه برق ایران است که به عنوان کارفرمای دولتی (سرمایه پذیر) تا به حال چند طرح نیروگاهی را به روش BOT اجرا نموده و یا در دست اجرا دارد. درمورد سرمایه گذار طرحهای نیروگاهی نیز تنها از تجارب شرکت مپنا اینترنشنال که یکی از شرکتهای وابسته به گروه مپنا است، و در چند پروژه نیروگاهی به روش BOT سرمایه گذاری نموده استو تجربه شرکت در یک مناقصه آزاد رقابتی پروژه نیروگاهی (مناقصه نیروگاه پره سر گیلان) را دارد، استفاده گردیده است.

در این میان مهندسين مشاور در زمینه مشاوره به سرمایه پذیران و سرمایه گذاران، نقش مهمی را ایفا می کنند و این نقش مخصوصاً در زمینه مطالعات امکان سنجی و مراحل مناقصه بیشتر و پرنرنگتر است. در این میان مهندسين مشاور

کانون سراسری انجمن های صنفی مهندسان معمار ایران
همایش بین المللی معماری، عمران و شهرسازی در هزاره سوم
تهران - تیر ماه ۹۴

دریابالا، قدس نیرو، مشانیر و مونتکو که بیشترین سهم و تجربه را در اجرای قراردادهای BOT در ایران ایفا نموده اند، انتخاب گردیده اند. با این روش از هر سه عضو اصلی این نوع قراردادها یعنی سرمایه پذیر، سرمایه گذار و مشاورین در این نمونه گیری استفاده گردیده است و نتایج بدست آمده منطقی تر و واقعی تر خواهد بود و در پایان ۴۶ پرسشنامه تکمیل شده دریافت گردید.

۶- عوامل مؤثر در روند اجرای مناقصات

۶-۱- عامل اول

عامل اول به عنوان فعالیتهای نیازمند ارزیابی شناسایی گردیده است و در بررسی بعمل آمده در خصوص فعالیتهای نیازمند ارزیابی، بر اساس نتایج تحقیق به این نتیجه می رسیم که مطالعات امکان سنجی، تعیین پیش صلاحیت شرکت کنندگان، بررسی پیشنهادات و همچنین مذاکره با شرکت کنندگان، نیازمند ارزیابی دقیق و جامع می باشند که به نوعی می توان از این فعالیتهای به عنوان نقاط کلیدی نام برد. شایان ذکر است که ارزیابی فعالیتهای مختلف در کشورهای مورد بحث در این تحقیق به شرح ذیل می باشد.

در کشور چین که هم اینک به عنوان یکی از قطبهای اقتصاد جهانی مطرح می باشد و در چند سال اخیر با جذب سرمایه های خارجی به طرق مختلف، که یکی از موفق ترین این می باشد تمامی مراحل ارزیابی فوق الذکر در فرآیند اجرای BOT روشها نیز روش انجام می شود در کشور فیلیپین نیز با توجه به مطالب فصل دوم درمی یابیم که ارزیابی در مراحل مطالعات امکان سنجی، پیش صلاحیت شرکت کنندگان، بررسی پیشنهادات و مذاکره با شرکت کنندگان انجام می پذیرد. در کشور هنگ کنگ ارزیابی در هر چهار مرحله مطالعات امکان سنجی، پیش صلاحیت شرکت کنندگان، بررسی پیشنهادات و مذاکره با شرکت کنندگان انجام می شود.

در کشور پاکستان ارزیابی تنها در دو مرحله مطالعات امکان سنجی و بررسی پیشنهادات انجام می شود و ارزیابی پیش صلاحیت شرکت کنندگان و مذاکره با شرکت کنندگان در این روند انجام نمی شود. در ایران نیز با توجه به تنها مناقصه آزاد رقابتی که در فصل دوم آمده است به این نتیجه می رسیم که در سه مرحله پیش صلاحیت شرکت کنندگان، بررسی پیشنهادات و مذاکره با شرکت کنندگان، ارزیابی صورت گرفته است و تنها مرحله ارزیابی مطالعات امکان سنجی انجام نمی شود. در انتها مطالب مطرح شده فوق در خصوص فعالیتهای نیازمند ارزیابی در کشورهای مورد نظر و نیز نتایج بدست آمده از تحقیق که برگرفته از نظر کارشناسان و خبرگان این نوع قرارداد است در جدول ۱ ارائه می گردد.

جدول ۱: مقایسه عامل اول (فعالیت های نیازمند ارزیابی) در کشورهای مورد نظر

نظر خبرگان	ایران	پاکستان	فیلیپین	چین	هنگ کنگ	
ارزیابی مطالعات امکان سنجی	انجام نمیشود	انجام میشود	انجام میشود	انجام میشود	انجام میشود	
ارزیابی پیش صلاحیت	انجام میشود	انجام نمیشود	انجام میشود	انجام میشود	انجام میشود	
ارزیابی پیشنهادات	انجام میشود	انجام میشود	انجام میشود	انجام میشود	انجام میشود	
مذاکره با شرکت کنندگان	انجام میشود	انجام نمیشود	انجام میشود	انجام میشود	انجام میشود	

کانون سراسری انجمن های صنفی مهندسان معماران
همایش بین المللی معماری، عمران و شهرسازی در هزاره سوم
تهران - تیر ماه ۹۴

۶-۲- عامل دوم

عامل دوم به عنوان صدور مجوز سرمایه گذاری شناسایی گردیده است و در بررسی بعمل آمده در خصوص صدور مجوز سرمایه گذاری ، بر اساس نتایج تحقیق به این نتیجه می رسیم که این مرحله به طور مجزا به عنوان یکی از عوامل چهارگانه شناسایی شده و بر لزوم آن تأکید گردیده است .شایان ذکر است که چگونگی صدور مجوز سرمایه گذاری در کشورهای مورد بحث در این تحقیق به شرح ذیل می باشد.

در کشور چین پس از این که برنده مناقصه مشخص گردید و قرارداد اولیه فیما بین دولت محلی و صاحب امتیاز منعقد گردید، صاحب امتیاز جهت اخذ مجوز سرمایه گذاری به وزارت بازرگانی خارجی و همکاری اقتصادی آن کشور (MOFTEC) معرفی می گردد و پس از دریافت این مجوز قرارداد نهایی امضاء خواهد شد. در کشور فیلیپین پس از این که برنده مناقصه انتخاب گردید مجوز سرمایه گذاری می بایست توسط کمیته هماهنگی سرمایه گذاری (ICC) و سازمان اقتصاد و توسعه ملی (NEDA) صادر گردد و سپس قرارداد فیما بین دولت محلی و سرمایه گذار منعقد گردد.

در مورد کشور هنگ کنگ در این خصوص اطلاعی به دست نیامد ولی به نظر می رسد که در آنجا نیز صدور مجوز سرمایه گذاری در فرآیند اجرای مناقصات وجود داشته باشد. در کشور پاکستان صدور مجوز سرمایه گذاری به گونه ای که در کشورهای دیگر بعد از انتخاب برنده مناقصه وجود ندارد بلکه هیئت سرمایه گذاری پاکستان (BOI) مسئولیت حمایت ، پیشبرد و هماهنگی برای خدمت به وزارتخانه های مرتبط را دارد. در ایران پس از این که صاحب امتیاز انتخاب گردید مجوز سرمایه گذاری توسط سازمان سرمایه گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی ایران وابسته به وزارت امور اقتصادی و دارایی برای این سرمایه گذار صادر می گردد. در انتها مطالب مطرح شده فوق در خصوص چگونگی صدور مجوز سرمایه گذاری در کشورهای مورد نظر و نیز نتایج بدست آمده از تحقیق که برگرفته از نظر کارشناسان و خبرگان این نوع قرارداد است در جدول ۲ نشان داده می شود.

جدول ۲: مقایسه عامل دوم (صدور مجوز سرمایه گذاری)

نگر خبرگان	ایران	پاکستان	فیلیپین	چین	هنگ کنگ	صدور مجوز سرمایه گذاری
هیئت سرمایه گذاری	سازمان سرمایه گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی	هیئت سرمایه گذاری	کمیته هماهنگی سرمایه گذاری	وزارت بازرگانی خارجی و همکاری اقتصادی	اطلاعی در دست نیست	

۶-۳- عامل سوم

عامل سوم به عنوان متولی ارزیابی شناسایی گردیده است و در بررسی بعمل آمده در خصوص متولی ارزیابی ، بر اساس نتایج تحقیق به این نتیجه می رسیم که اکثر فعالیتهای قید شده در روند اجرای مناقصه می بایست توسط دستگاه اجرایی مرتبط ملی و در مواردی نیز به کمک مهندسين مشاور متخصص در این زمینه انجام شود و استفاده از سازمانهای اجرایی استانی را جایز نمی شمارند و با توجه به گنجانده شدن یک کمیته BOT در سؤالات پرسشنامه ، با استفاده از آن نیز مخالفت گردیده است .شایان ذکر است که متولیان ارزیابی فعالیتهای مختلف در کشورهای مورد بحث در این تحقیق به شرح ذیل می باشد.

در کشور چین ، شناسایی پروژه و مطالعات امکان سنجی توسط کمیسیون برنامه ریزی محلی (LPC) یا اداره صنایع محلی (LIB) انجام می شود ، ارزیابی مطالعات امکان سنجی توسط وزارتخانه ذینفع انجام می گیرد ، متولی تصویب پروژه بر اساس میزان سرمایه گذاری ، کمیسیون توسعه و برنامه ریزی ایالتی (SDPC) یا مجلس ایالتی (SC) می باشد ، یک کمیسیون ارزیابی مناقصه که از طریق SDPC هدایت می شود متولی بررسی پیش صلاحیت ، ارزیابی پیشنهادات و عقد قرارداد می باشد. در کشور فیلیپین سازمانهای دولتی متولی شناسایی و اولویت بندی پروژه ها می باشند ، ارزیابی مطالعات

کانون سراسری انجمن های صنفی مهندسان معماران ایران
همایش بین المللی معماری، عمران و شهرسازی در هزاره سوم
تهران - تیر ماه ۹۴

امکان سنجی توسط سازمان دولتی به عنوان مثال وزارت فعالیتهای عمومی و بزرگراهها (DPWH) انجام می شود. کمیته هماهنگی سرمایه گذاری باید پیش نویس تمام پروژه های بزرگ را تصویب نماید. در کشور هنگ کنگ کل فرآیند اجرای مناقصه بوسیله کمیسیون مستقل مبارزه با فساد (ICAC) کنترل می شود. شناسایی پروژه و مطالعات امکان سنجی توسط وزارتخانه مرتبط انجام می شود سپس دولت یک کمیته ارزیابی مناقصه تشکیل می دهد که زیر نظر وزیر مربوطه مراحل مختلف مناقصه را انجام می دهند و در نهایت قرارداد بین وزارتخانه مرتبط و صاحب امتیاز منعقد می گردد. در کشور پاکستان شناسایی پروژه و مطالعات امکان سنجی توسط وزارتخانه مرتبط انجام می شود سپس غربالگری اولیه توسط وزارت مالی و برنامه ریزی انجام می گردد و در نهایت می بایست به تصویب هیئت دولت برسد سپس بقیه مراحل مناقصه توسط کمیته پروژه (PC) که شامل نمایندگان وزارتخانه مرتبط، وزارت مالی، وزارت برنامه ریزی، هیئت سرمایه گذاری پاکستان (BOI)، مؤسسات ایالتی مرتبط و مسئولین محیط زیست می باشند انجام می شود. در ایران کلیه مراحل فرآیند اجرای مناقصه توسط دستگاه اجرایی مرتبط به نمایندگی از وزارتخانه ذینفع انجام می شود و در برخی از پروژه ها نیز از کمک مهندسين مشاور متخصص در زمینه اجرای قراردادهای BOT استفاده می شود.

۴-۶- عامل چهارم

عامل چهارم به عنوان مدت زمان مورد نیاز هر فعالیت شناسایی گردیده است و در بررسی بعمل آمده در خصوص مدت زمان مورد نیاز هر فعالیت، بر اساس نتایج تحقیق به این نتیجه می رسیم که کل فرآیند پیش بینی شده برای اجرای مناقصات BOT نباید بیش از یکسال به طول بیانجامد. شایان ذکر است که چگونگی صدور مجور سرمایه گذاری در کشورهای مورد بحث در این تحقیق به شرح ذیل می باشد. در کشور چین از جزئیات مدت زمان هر مرحله اطلاعی در دست نیست اما با توجه به اطلاعات پروژه نیروگاه laibin B این کشور در می یابیم که کل مدت فرآیند مورد نظر ۴۸۰ روز می باشد. در کشور فیلیپین کل فرآیند پیش بینی شده بدون احتساب مدت زمان شناسایی پروژه و مطالعات امکان سنجی ۳۸۰ تا ۴۲۵ روز در نظر گرفته شده است و جزئیات هر مرحله در جدول ۳ آمده است. در ایران نیز بر اساس اطلاعات به دست آمده از تنها مناقصه BOT برگزار شده، به این نتیجه می رسیم که کل فرآیند بدون احتساب شناسایی پروژه و مطالعات امکان سنجی ۶۳۰ روز به طول انجامیده است.

۷- نتیجه گیری

در مقایسه تطبیقی بین کشورهای مورد بررسی ، نظر خبرگان و آنچه که در ایران در یک مناقصه آزاد بین المللی به دست آمده ، نتایج ذیل حاصل گردیده است:

در مورد عامل اول که فعالیتهای نیازمند ارزیابی است ، کشورهای موفق (چین، هنگ کنگ و فیلیپین)، ارزیابی مطالعات امکان سنجی انجام می دهند ، کشورهای نیمه موفق (پاکستان) نیز ارزیابی مطالعات امکان سنجی انجام می دهند ، در کشور ما این ارزیابی انجام نمی شود در حالی که نظر خبرگان نیز از این حکایت دارد که ارزیابی مطالعات امکان سنجی می بایست انجام شود و این بدین معنی است که مطالعات امکان سنجی که توسط دستگاه اجرایی مرتبط دولتی یا مهندسی مشاور انجام می شود توصیه می گردد که توسط یک ناظر که ترجیحا "از بخش خصوصی داخلی یا خارجی با تخصص بالا در زمینه اجرای قراردادهای BOT است ارزیابی گردد .

در مورد پیش صلاحیت شرکت کنندگان ، در کشورهای موفق ، ارزیابی در این مرحله انجام می شود ، کشورهای نیمه موفق ارزیابی پیش صلاحیت شرکت کنندگان را انجام نمی دهند ، در کشور ما این مرحله از ارزیابی انجام می شود و در نهایت خبرگان نیز بر ارزیابی پیش صلاحیت شرکت کنندگان تأکید دارند. در خصوص ارزیابی پیشنهادات شرکت کنندگان ، در کشورهای موفق ، نیمه موفق و کشور ما این ارزیابی انجام می شود و نظر خبرگان نیز این امر را تأیید می نماید.

در مورد مذاکره با هر یک از شرکت کنندگانی که در مناقصه حضور دارند و پیشنهاد ارائه نموده اند ، در کشورهای موفق این گونه است که پس از ارزیابی پیشنهادات هر یک از شرکت کنندگان و با توجه به پیچیدگی زیاد این نوع قراردادها به منظور بررسی جزئیات بیشتر با هر یک از شرکت کنندگان به صورت مجزا جلساتی برگزار می گردد اما این مذاکرات در کشورهای نیمه موفق انجام نمی شود ، در کشور ما مذاکره با شرکت کنندگان در مناقصه انجام می شود و در نهایت نظر خبرگان نیز حکایت از انجام این مرحله دارد.

در مورد عامل دوم که صدور مجوز سرمایه گذاری است ، در کشورهای موفق صدور مجوز سرمایه گذاری توسط وزارتخانه های اقتصادی و یا کمیته های سرمایه گذاری انجام می شود ، در کشورهای نیمه موفق نیز همین گونه است و در کشور ما صدور مجوز سرمایه گذاری برای سرمایه گذاران خارجی توسط هیئت سرمایه گذاری خارجی که متشکل از رئیس سازمان سرمایه گذاری خارجی و کمکهای اقتصادی و فنی ایران ، معاون وزیر امور خارجه ، معاون سازمان مدیریت و نظارت راهبردی، معاون بانک مرکزی ، معاون وزیر صنایع و معادن و معاون دستگاه اجرایی مرتبط است انجام می شود و این هیئت تنها مخصوص سرمایه گذاریهای خارجی است و طبق نظر خبرگان نیز می بایست صدور مجوز سرمایه گاری توسط هیئت سرمایه گذاری خارجی انجام شود.

در مورد عامل سوم که متولی هر فعالیت است ، در کشورهای موفق که از وسعت نسبتا "زیادی برخوردارند ، شناسایی پروژه و مطالعات امکان سنجی توسط کمیسیونهای محلی و یا دولتهای محلی انجام می شود و ارزیابی مطالعات امکان سنجی و تصویب پروژه توسط کمیسیونها یا کمیته های ایالتی انجام می شود وبقیه مراحل تا برنده مناقصه توسط دولت محلی یا یک کمیسیون محلی زیر نظر کمیسیون ایالتی انجام می شود و نشانگر آن است که اکثر مراحل انجام پروژه به ایالتها یا استانها سپرده شده است و مرکزی در این پروژه ها زیاد درگیر نمی شود .در کشورهای نیمه موفق برعکس کشورهای فوق الذکر، اکثر مراحل از شناسایی پروژه تا تعیین برنده مناقصه توسط دولت مرکزی و وزارتخانه های ذیربط انجام می شود و حتی در پاکستان تصویب پروژه در هیئت دولت انجام می شود که این امر باعث تصدی گری بیشتر دولت می گردد .در ایران نیز اکثر مراحل توسط دستگاه اجرایی ملی انجام می شود و نظر خبرگان بیشتر بر روی استفاده از دستگاه اجرایی مرتبط و مهندسی مشاور متخصص می باشد و به نظر می رسد که می بایست با استفاده از تجارب کشورهای موفق در این زمینه، بیشتر از مهندسی مشاور داخلی و یا خارجی استفاده گردد و یا زمینه را برای ورود BOT متخصص در خصوص قراردادهای شرکتیهای مشاور خارجی به طور مستقل و یا تشکیل کنسرسیومهای مشاور داخلی و خارجی فراهم نمود تا از تجارب آنان در جهت تسریع روند اجرای قراردادها و جذب سرمایه گذاران بین المللی سود جست.

کانون سراسری انجمن های صنفی مهندسان معماران
همایش بین المللی معماری، عمران و شهرسازی در هزاره سوم
تهران - تیر ماه ۹۴

در خصوص عامل چهارم که مدت زمان مورد نیاز هر فعالیت است، در کشور ما مدت زمانی که برای انجام تنها مناقصه آزاد بین المللی صرف شده است در حدود بیست یک ماه می باشد که با توجه به مدت زمان دیگر کشورها و نیز نظر خبرگان، این زمان بسیار طولانی و فرسایشی است و باعث بی انگیزگی سرمایه گذاران و عدم برنامه ریزی آنان می شود که توصیه می شود برای جلوگیری از طولانی شدن مدت زمان، با استفاده از مشاورین متخصص و با تجربه بین المللی زمان تصمیم گیری در خصوص ارزیابی پیش صلاحیت، ارزیابی پیشنهادات، مذاکره با شرکت کنندگان و تعیین برنده مناقصه را کاهش داد و در مورد انعقاد قرارداد نیز برای جلوگیری از فساد اداری و نیز تصمیم گیری سریع، این مرحله در کمیسیونی متشکل از نمایندگان سه قوه بررسی و تصویب گردد.

مراجع

- [۱] Zhang X.Q, Kumaraswamy M.M, Zheng W, and Palaneeswaran E. Concessionair Selection for Build-Operate-Transfer Tunnel Project in Hong Kong. Journal of Construction Engineering and Management, ۱۲۸(۲): ۲۰۰۲.
- [۲] Zhang X, Kumaraswamy M.M. BOT-Based Approaches to Infrastructure Developmant in China. Journal of Infrastructure Systems, ۷(۱), ۲۰۰۱.
- [۳] Padiyar V, Shankar T, Varama A. legal Framework for Public Private Partnership. IL&FS Infrastructure Development Corporation Ltd.
- [۴] Mubin S, Ghaffar A. BOT Contracts:Applicability in Pakistan for Infrastructure Development. Pak. J. Engg. & Appl. Sci. Vol. ۳ Jul ۲۰۰۸.
- [۵] سازمان توسعه برق ایران، مدیریت طرحهای BOT.